

ШЫН

1968 ч.
СЕНТЯБРЬ
6
ПЯТНИЦА
№ 210 (7053)
Өртээ 2 көп.

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

ХОВУНУҢ АЖЫЛ-ИШЧИЛЕРИНГЕ

Иинтинин малын чоткыр сангыч чөм-суурну белетирер база тараажыларның шудургу күш-ажылы-биле өстүргени чаа дүжүттү чидиргич чокка, дүрген ажаап алыр дээш бо хүннерде Тываның ховуларында күженишчилериниң ажыл-иш үзүм-соксал чок хайныгып турар. Көдө ажыл-ишчилериниң амгы үеде ховуларда бүдүрүп турар чаагы үлүзү улуз башкы В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хүнүндө бээр 100 чыл болурун телептиг уткуурунга болгаш беш чыл планын хуусаа ботинде күөсөдир дээш бүгү улустун демисалинге база чүгүлү салынышын болур. Ычангаш республиканың бүгү ажылчы чоктарының күженишчилериниң өл шалыгыч фронтума—и-дээ ажыл-агый ажылдарының күсүк эң чүгүлү ажылдарын шалыпкын деозорунче угландырып турар учуру-даа ында.

Көдө ажыл-агыйда бо чүгүлү, харыскалгыч кампанияны чөр-чөгө чедикшириниң шийтирилээринге партия, организацилаларының таарыштыр тургускан, тодаргай сорулгалыг масса-политиктиг ажылы улуз ролду өйнаары чүгүлү. Мал чөмчигин белетиреллик болгаш дүжүт ажаалдазының баштайгы хүннеринде эгелээш хай-хай партия организацилалары идеолотуг фронтунун амылданчыларының кичизгейин хову тургаларына угландырып, тускай агиткультбригадалары организастап турар. Ындыгыларның кичизгейе Барыш-Хемчик-Чоң-Хемчик, Бай-Тайгада «Мурнакчы», Каз-Хемде «Тим-лелге», «Коммунизмче орун» колхоздарда, Таңдыда «Меже-гей» совхозта болгаш өске-даа ажыл-агыйларда партия организацилалары хамаарыштырып болур.

Ылаңгыя Барыш-Хемчиктин «Большевик» колхозта Хо-мужу Мурза баштаан 8 киши составтыг агиткультбригада сезонунг кампания эгелээр-биле кады тараажылар болгаш ситенчилер өртүзүңгә лекция, беседалары дөктаамал чору-дуп, концерттери, кинолары көргүзүп келген. Партия өл бригадалары составына экинчи Зоя Сарыглар, кино механиги Хемужу Монгал, комсомола амылданчысы Владимир Иргит дээш он-даа өске эң идепкейлиг активчилерни кириген. Ол ышкаш ында илетилчилериниң, агитаторларның кичизгейин иштинде болгаш даштынга эң чүгүлү болушкуннарга угландырып турар. Ылаңгыя Чехословакияда болушкуннарга холбаштыр бүгү бригадаларга партия секретары Сааг Очур баштааш өске-даа активчилер лекциялары, илетилчилерни кылган. Чүгүлү аңаа бешин 500 ажык киши өлүрүшкөн. Бо ноолхотта ховуунун ажыл-ишчилериниң нултурлуг негелделеринге, даштыннарыңа таарымчалыг байдалды тургусканы — күсүк сезонунг амылды организастыг, шалыпкын чорудары-на идиг бооп турар.

Ховуларның ажыл-ишчилериниң нултурлуг негелделерин хандырар талазы-биле ол ышкаш Бай-Тайганың, Чоң-Хем-чинтин болгаш өске-даа районнарыңа нултура бажыңнары-ның агиткультбригадалары улуз амылды чорудуп турар. Чи-миз, Бай-Тайгада Тээлинин Нултура бажыңның агиткуль-тура бригадасы ховуларның ишчилеринге чүгө концерттер көргүзүр-биле кызыгаарлатканын, чөр-чөгө хана солун-нары, агиткулауларын үндүрүрүңгө кирип, экинчи дуза-ламчылың көргүзөр болгаш өске-даа амылдары кады чору-дуп турар.

Ындыг болза-даа чамалык ажыл-агыйларда партия организа-цилалары хову тургаларына нөсүк агитацияны болур-чөгү-ру-биле дерип кылбап, агитаторларның болгаш нултура ал-бан чөмчигиниң амылданчыларының кичизгейин өл чүгүлү ажыл-херенче угландырып турарының дугайында медээлер редакцияга кээп турар. Ылаңгыя «Тес-Хем», «Сүт-Хел»,

«Найрал» совхозтарының чамалык бригадаларында нөсүк аги-тация көчүтүп кызып тургустунган. Чимиз, «Сүт-Хелдүң», Кара-Чыраа салбырының төп шанында тараажыларны амыл-херенче соруң кирип, кыйгырып турар позун, планаттар ба-рың чок. Ол ышкаш «Чыраа-Бажы» совхозтуң кукуруза ажаап турар ажыл-ишчилериниң өртүзүңгә баштайгы өн хо-нунга агитаторларның үнү-даа дыңналбаанын, чангыс катеп агиткулаус-даа үнүзүнн таарымчалыг деп санап болбас.

Көдө ажыл-ишчилериниң өсүп турар нултурлуг деңгелин чамалык нултура албан чөмчиги багай хандырып турар. Чоң-Хемчинтин Хөндөгөйдө, Төвө-Хаяда, Кызыл-Тайгада, Таңдының «Коммунизмниң херели» колхозта болгаш өске-даа чөмчиге клубтарын, библиотекаларын амылдары деңгели кууд болгаш чамалык хаагыг тургулаар таарымчалыг бар. Оларда байдал ыңгыч таарымча чок турда, дайынчы, дээштик, марсалыг хөмчөгөр дугайында чамалык чугаа турары ыңгыч.

Бистик республиканың хай-хай колхозтарында болгаш сов-хозтарында партия организацилалары көдө ажыл-ишчилерини, ылаңгыя хову тургаларында амылдан турар ишчилериниң өртүзүңгә масса-политиктиг ажылды чорудар талазы-биле бай-лак дүжүлгалыг апарганнар. Сорулга чүл дизе, өл дүжүл-галы бажыңнары, өң хөмчөгөрүн улам сайзыраңгайдыла-ры, идепкей деңгелин бедидирер болур-дур. Ычангаш амгы үеде парторганизацилаларың талазында лекторларның, илет-илчилериниң болгаш агитаторларның, политинформаторларның ажылы өлчө угландырып, идепкейлиги негетинип турар. Партиязы болгаш чазактың иштики болгаш даштынны поли-тиказын амылчы чоннар ханызы-биле сенуургал, чүрттүн даштынга, ылаңгыя Чехословакияда болушкуннары кичизгей-лиг хайгаарал турар чүе төлөдө, өл бүтүңгү дугайын хову-ларның ишчилеринге билдингир, чедингир кылдыр тайыл-бырып, танымштырар херек.

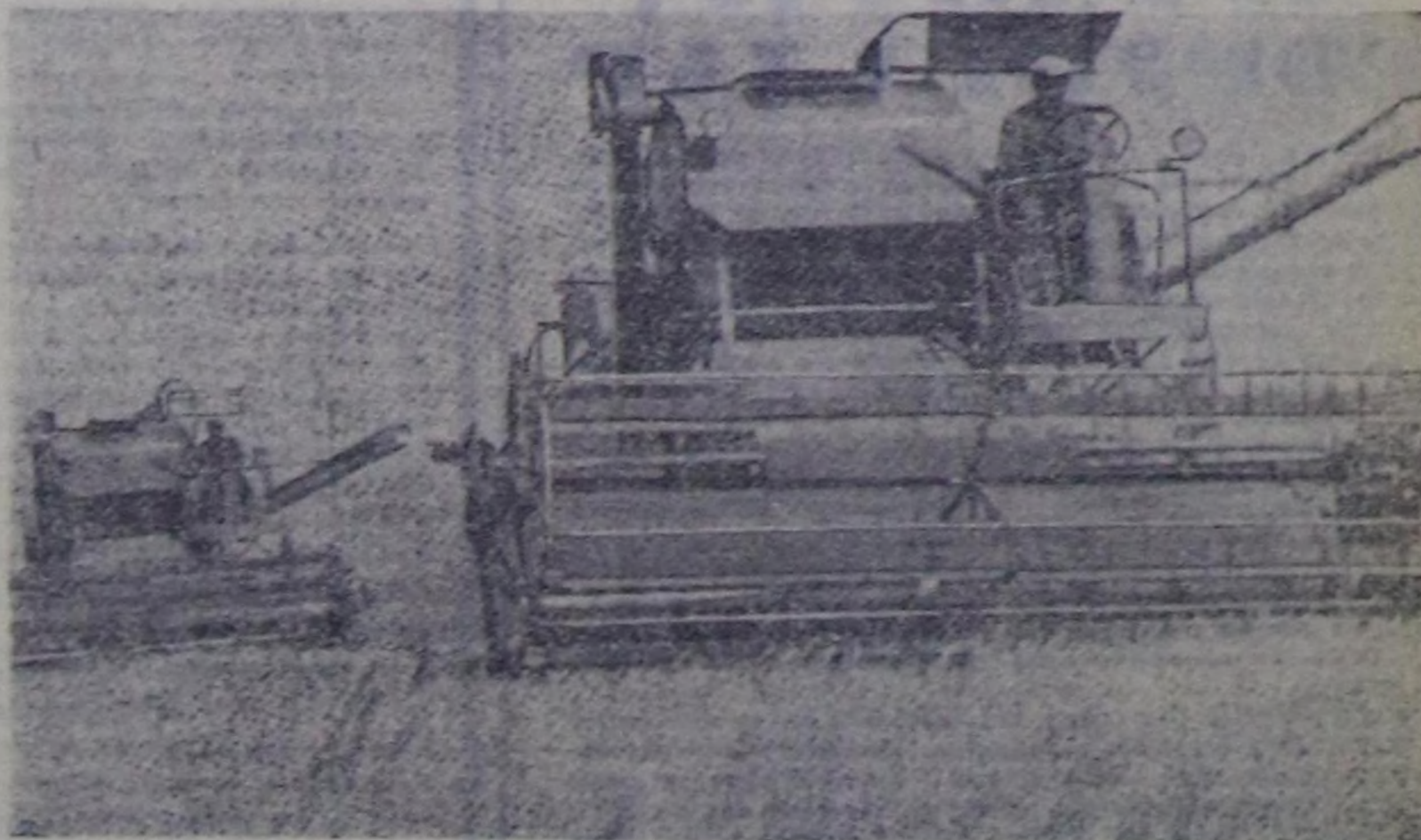
Өң-биле кады хову тургаларына нөсүк агитация тодар-гай сорулгалыг, дайынчы хөмчөгөр, амгы үеңиң негелделеринге дүжүтүп кылдырган турар учурлуг. Ол ышкаш көргү-зүт самбыраларын чогуру өйүндө чаартып кылыры, хана со-луннары, дайынчы хуудустары, «кредитилерин», чангыш-тары солун, утка-шынарлыг кылдыр үндүрүп, амылдың чө-дөр, четпес талааларын өлгө тодаргай чырыдары эргекчөк чу-гула. Бо бүгү амылдары чорударыңа ажыл-агыйларда парт-ном нежигүннери, активтер, агитаторлар болгаш нултура чы-рыдышың албан чөмчигиниң амылданчылары нөл ролду өйнаар хүлээлгелер.

Амгы үеде улуз баштыгы В. И. Ленинниң төртүтүнгөн хү-нүндө бээр 100 чыл болурун телептиг уткууру дээш белет-илдер бүгү чөмчиге калбарып турар. Ленинниң юбилейге үт-күштүр белетилдик дугайында СЭП Төп Комитетиниң дөк-таалында партия организацилаларының идеолотуг ажылының сорулгаларын болгаш угландышкынын ылаыладалы-биле тодараткан. Ычангаш өл төгүлүт документини бүгү парт-организацилалар ажыл-ишчилериниң өртүзүңгә калбаа-биле та-ныштырып, ону боттарының идеолотуг ажыл-чорудулгазынга программа болдурар учурлуг. Тараажыларның күженишчи-ни-биле өстүргөн чаа дүжүттү чидиргич чокка, дүрген ажаап алыр дээш бүгү күштү өлчө мобилизаставышкан, ховуларның ажыл-ишчилериниң өртүзүңгә социалистик чарышты улам калбартырып, бүгү масса-политиктиг ажылды утка-шынарлыг, дээштик кылды организастары — партия организацилалары-ның эң чүгүлү сорулгаларының бирээзи болур.

ТАРААЖЫ, БЕДИК ТЕМПИЛИГ АЖЫЛДА!

ҮШ КАТАП АЖЫР

Бай-Тайга районун «Мур-накчы» колхозунун ажыл-иш-чилер тарааның багай эвес күжүдүн өстүргөнер. 1000 га тараа культураларының ортаа эгелээш кестинген. Бир гадаң ортука-биле 9,5 центнер ар-айың, 7,6 центнер кызыл-та-сы ажаап ап турар. Моон соңгаар ол көргүзүп кижир, чүгө дээрте чаагы таравалар арткаң. Колхоз күрү-неге тараа садар планын 304 туу күөстөк болгаш ам-даа адың ургүлүлүп турар. М. КЫРЫЛЫГ-КАРА.



ВЕРВНЧҮГ МЕДЭЭЛЕР

2175 ТОННА

«ТЭЭЛИ» совхозун Найрал салбырында кукуруза ажаап алышының эң-түлүк. Оң ногаан массазын Эр-Ха-вак сүт-бараан фермасында сикостоп турар. Ында 2175 то-на ногаан массаны сикостоп. Сикосташкында чарыштын тилекчилеринге нияттын-биле 140 рубльдиң акша шаңналып тыныскаң. Бо улаада кукуруза-ны-комбайнер С. Хөмчөгөр-оол бөдөлгөч болган. Ол беш хо-нука 46 га кукурузаны көс-тирген. С. Хүрпел, К. Мавдыл олар база эң амылдан.

ПЛАНДАН АЖЫР 300 ЦЕНТЕР

ТОЖУ районун «Совет Ты-ва» колхозунун ажыл-ишчи-лери малга бажың чөм-сууру белеткээр талазы-биле сөөлүт күштерде күженишчилерин амылданчылар. Ылаңгыя Шы-наада комсомолчу-активтар-ның Кол Кан-оолга удурун э-сенчилер бригадасының ке-жигинери өске бригадаларда шалыпкын амылдан, ситен бе-леткээр планын ажыр күөс-көн.

Ам бригадалың комсомолчу-активтары мал чөмчигиң белет-келди улам күштелдирип, 300 центнер ситенин немей кезип, сарааттал тургузарын хүлээ-ген ханышының амылдан турарлар.

Бригадала амыл-ишке кезе-э, шалыпкыларын олуруу хүн бүгүдө өсүп турарында бедик көртүзүңгү чедип ап турары таарымча эвес. Ситен кезилде-э эгелээштен бээр бригадала ка-ш-даа шилчип чоруу кызыл ымылдары тыныс келген.

Ситен кезикчи Байгал Ал-чы-оол, хөвээ сөөртүкчүлери Валерия Төрлүк, Гена Шокул олар чамгы даштынга үези-не төрөң колхозуңга кымыма-лай амылдан келген муракчы шолжаңчылар болганнар.

О. СЕРЕНЕЯ.

Тараалың Таңды районун дөмгө шөлдө-риниң бирээзи Оңгар-Ховуда нөсүк чымыш бо хүннерде эңиг түлүк. Ында «Комму-низмниң херели» колхозун төп трактор-хову бригадасының комбайнерлери газин-га 6 центнер амгы дүжүттү ажаап ап ту-рар. Бөгүңгө чедир 1300 га чериң тараа-зы амааттыганын.

Тус-тус комбайнерлер аразыңга калбар-ган чарышка Леонид Бирик, Михаил Ру-

боө өлар тилекчилер болуп, элчөгө 20 га амгы чериң тараазын ажаап ап келген-нер.

Тарааның сывы чабыс, ычангаш ком-байнерлер ону чидиргич чөм ажаап алыр дээш амылдың шынарыңче нөл кичизгей-ни салып турар.

ЧУРУКТА: Л. Бирик, М. Рубов оларның комбайнлары амаалда үезинде. А. МЕЛЬНИКОВТУҢ ФОТОЗУ.

Хун демдеглели

Бүгү ажылдарны каттай чорудар

Сентябрь 5-ке чедир 41602 га тараа кул-туралары кестинген, планын 17,4 хуузу күөстөткөң. 34 муң га чериң тараазы бастырылган.

Күрүңгө 4500 тонна тарааны сактан, өл дээрте планын 7,5 хуузу-дур. 20604 га амгы адырттылган, оң планын 13 хуу күөстөткөң.

Күрүңгө тараа садар планын баштай күөстөкөн бай-тайгажыларын соо-биле Ба-рыш-Хемчинтин тараажылар чорун олар. Олар тараа дүжүлгалы 87,8 хуу күөс-көн, Барыш-Хемчинтин районун «Большевик», Таңды районун «Коммунизмниң херели» колхозтары, «Дөң-Терезия» совхоз боттары-ның план-чагыларын ажырып, хай тоина тарааны күрүңгө шыгамырыңче урганыр.

Каз-Хем районун «Коммунизмче орун», «Ленинниң орун» колхозтары ажаап алыш-кын амылдарын шалыпкын чорудуп турар. Ында шөлдөрдөн комбайнер чоруй баарла-ла, саван бөлөр механизастаан эвесолор кирип, а арыгааттыңан шөлдөрдөн трактор-лар чарып кирип, бо ажылдары каттай чо-рудуп келген. Тараажылар шаңнарга база үр чытырбай, оларны тараа хүлээ амыр пүктүлүрге доран-на чорудуп турар.

«Коммунизмче орун» колхозун тараажы-лары Төрөң чүрттүн шыгамырыңче 725 тонна чаа дүжүттү тараазын уруп, планын 21,4, а «Ленинниң орун» колхозун тараа-жылары планын 33 хуу чедир бергенер.

Ажаап алышың амылдары чөр бүрү-де бо ажыл-агыйларда ышкаш ыңгаар эңи организастаалар. Мурнуу зонаның Чоң-Хемчик, Бий-Хем районнарыңа ажыл-агый-лары бо шалыпкын кампанияны күөсөң

чорудуп келгенер. «Сүт-Хөл», «Шивинит», СЭКП XXII съездин атыг совхозтарың тараазын ажааган шөлдөр шоолуг эвес.

Бо ажылды оожумнадып, ас хүннери маан олары четпес. Ажаап алышыңга шак бүрүзү ажылдар дерек. Ынчалза-даа чамалык ас, кургаг хүннерде ажаап алыш-кын агрегаттарының амгы чөк тургулаар таарымчалыг бар. Чимиз, «Улуг-Хая» сов-хозун ховуларыңда 20 комбайндан чүгө дөрт комбайн амылдан, арткаң 16-зы ийн ховукта амгы чөк турган.

Урүчүлүшкениң чашкынар ажаап алышыңга шалыпкын болуру чүгүлүк. Ынчалза-даа Бий-Хем районун «Искра» болгаш «Халык» колхозтары бүргөсө кол күштери өске ажылдарке чимиз; амгы адырталышың чорудар учурлуг турбу-ме, механизаторлар хову тургаларында үңтү, чангылай бээр шың эвес.

Адыгасты өрте адырлары—дүжүттү бедидериниң үлээлиги. Ынчалза-даа ол эгертө-никтиг чүрүмү амдызында чүгө Каз-Хем болгаш Таңды районнарыңа чөр амылдан-чылары барымдалаа, келер чылдың дүжү-лүңге тус-тузуңда 5000 болгаш 10614 гектар чөмчигин белеткөн. Чоң-Хемчин районда 1000 гектар чөдө тарааны ажаап алган болза-даа, амгы адырталың кошкык орга-низастаал. «Өң», «Ираа-Бажы», «Дөң-Терезия» совхозтарда болгаш өске-даа чамалык ажыл-агыйларда чангыс-даа гек-тар чөр адырткымаал.

Тываның чөр амылданчылары, механизаторлар! Бүгү ажылдары каттай чорудулар! Күсүк хову амылдарыңа бүгү техниканы бүдүрүчүлүг амылданар!

ЭКИ КЕЗЕР, СИЛОСТААР



Шагаан-Арыгның автогра-спорт бүдүрүлгениңа чөдө-чыл Николай Третьяков «УТКА 25 чыл» совхозун Улуг-Ховуда кукурузаны кес-кеш, силостоп киргениңи баштайгы хүнүндө эгелээш-ле тракторист-комбайнер Мактан Кызыл-оол-биле найралдыг өңүктөр болу берген. Куку-рузаның ногаан чөмчиг Кызыл-оол хөмчөгөй кезе кааптарга. Николай Третьяков машина-зыңга чүдүрүп алган, төп сүт-бараан фермасында силос о-гарыңга кайдыңдап турар. Он-нүктүрүн кайдыңдаа хүн нормазын бүдүн чартып хуу чедир күөсөдүп турар. Н. Третьяков машиназың долдур түдүрүкчөк, чорутурун му-руу чарында Мактан Кызыл-оол-биле кола турупкада чу-рукка тырттырган. Оларның чарында М. Кызыл-оолдун си-лос кезер комбайны.

Фото С. ФЕОТИСТОВУУ.

АЖЫЛЧЫННАР БОЛГАШ АЛБАН-ХААКЧЫТТАР ХУРАЛДАРЫНЫҢ РОЛЮН БЕДИДЕР

Бүдүрүлгелерге, организаци-ларга болгаш албан чөмчиге амылчынар болгаш албан-хаакчыттар хуралдарының дугайында айтырымны ВЦСПС-тин президиуму чугаалажып көргөн.

Ол хуралдар болза амылчы чоннарың политиктиг кижиз-илдээлиң, амылчыларын болгаш албан-хаакчыттарын бүдүрүлгө планнарың күөсөдир-ниче моондээриниң, бүдүрүл-гениң эргелес бажарарыңа оларын калбаа-биле кижиршты-рениң, партияның болгаш ча-лактан директиваларың күө-салды дээш хой-ниги контро-лю боттандырыңың, күш-ажылдың социалыг сагылта-чурун бажыңнарың чүгү-ла хөмчөгөр болур деп, үстүңдө айтырымды талазы-биле хүлээп

алган доктаалда демдегелен. Планаашкының болгаш эко-номиктиг идиг берешкениң чаа системаның, бүдүрүлгө-лүк, амылчыларның база ал-бан-хаакчыттарын күш-ажыл-аңгы болгаш амылдары бүдүрүлгө планнарың айтырымдарың шийтирилээринге бүдүрүл-гениң тускайлаа чорун бе-диктениң байдалдарыңда ху-ралдарың ролу улам угаламды турар.

Профессил комитеттери пар-тия организацилаларың уду-рутулганың база дузаалың-зы-биле амылчынар болгаш албан-хаакчыттар хуралдарың элээн эки белеткел база эр-тирер турар. Оң-биле кады профессил комитеттери бол-гаш амыл-агый удуручулары ыңгыч хуралдарың ролуң че-

дир үнелер көрбөй турарының фактылары бар. Профессил комитеттери хуралдарың хүн айтырым тургузуу тургаш, коллективтериниң санал-оонам чамалыкта барымдалаа, өйү келген айтырымдары оларга чугаалажып көөрү-биле тургус-пайн турар.

Амылчынар болгаш албан-хаакчыттар хуралдарың эр-тирерине четпестериң чаалады-рып, бүдүрүлгелериниң, органи-зацияларын болгаш албан чөмчигиниң коллективтериниң бүдүрүлгө болгаш хой-ниги амдыларыңа оларын ролюн бедидирер ВЦСПС-тин прези-диуму профессилдериниң фаб-рика-завод, тус чер, район, хоо-рай, область, край, республика, төп комитеттеринге болгаш чо-вүлелдеринге дээскан.

ВЦСПС-тин президиумунун доктаалы

☆☆☆

Бүдүрүлгениң ажыл-агый-чо-рудулгазын экижидериниң, нияттел бүдүрүлгениң эко-номика талазы-биле дээштин бедидериниң күш-ажылдыг бү-дүрүлгүдүн бедидериниң, со-циалистг хүлээлгелерин бол-гаш коллективтер кезээлери күөсөдириниң айтырымдары, күш-ажылдың эртем өзүлгөр организастаашкынын көптө-рүңгө коммунистг күш-ажыл дээш шийээшкениң хогулдузениң, күш-ажылдың сагылта-чурун бажыңнары-ның дугайын хуралдарга чу-галажып көрө чогуру. Хүн ай-

тырыңга он ийди чүрттала болгаш нултура-амдылар тудуушкунуңг планнарың күөсөдириниң, амтылалың организастаашкынын, күш-ажыл байдалдарың, амылчылар-ның база албан-хаакчыттарын социал страхованың дугайын болгаш өске-даа айты-рымдарың база кирир херек.

Ажыл-агый болгаш проф-фессилдер харыскалгыч амылданчылары, улус чыры-дышкының органның кидик камгалаалың, сазыңды, хоорай транспортуң, амды-лаа хандыргалың, тус чер-нин административтиг орган-нарың амылданчылары ху-ралдарга ала-лараа алетке-лер кылар учурут.

Ажылчылар болгаш ал-бан-хаакчыттарын хуралда-

рыңга кезээл шүүмчүлелдерин болгаш саналдары кичизгей-лиг көөр, оларын барымдала-лааш тодаргай хөмчөгөр амылдан кылар, хуралдарга хүлээп алдыңган доктааларын болгаш саналдары күөсөдир-ниң талазы-биле айтышкы-нары болгаш дузааларын хүлээп алдырың административ-дан чедип амыр херек. Ол со-рулгага бүдүрүлгениң парлама-л солуннары, хана солуннары болгаш тус чериң радио дам-чыдылазын амылданчылар, ол саналдарың боттанылазың дугайын амылданчылар болгаш албан-хаакчыттарга үргүчү амдылар турары эргекчөк чу-гула.

Министерстволар болгаш ве-домстволар хуралдарга кылган саналдарын түңнөп, олардан

практиктиг түңсөлдери үндү-рүп, оларны дугайын амыл-чыларны болгаш албан-хаак-чыттар хамаарышкан кол-лективтеринге дидиңдиң турар кидилер профессилдериниң төп комитеттери чедип амыр хү-лээлгелер деп, доктаалда онза-лап айткан.

Профессилдериниң чөвүлө-дери болгаш комитеттери амылчынар болгаш албан-хаакчыттар хуралдарың белет-кээр база эрттирер талазы-биле профессилдериниң эге органи-зацияларыңа практиктиг үлүг дузаам чедирер хүлээлгелер. Ол хуралдарга чөвүлелерин, профессилдериниң төп комитетте-риниң болгаш ВЦСПС-тин удуручкун амылданчылар үр-гүлүг олуруж болгаш илетке-лер кылар учурут.

АКЫ-ДУНМА ЧОРУК

Мирзо Турсун-заде

Чурттарын чүк-чүгүдөн кемди-ле турганар.

Амгы уеде Чөөн чүктүн улустарынын чүс-чүс чылдарда национал ханнарышпас чорук дээш демисели чедикшиктин доостун турар. Бо бүгү-нү Фучиктин көрбөзүн дым-ла таралганчт-дыр.

Бичан Душанбеге Садриддин Айнинин холунда Фучик халатты белеске ап тура, талжик улустун чылыл найралын туртуче алгаш баш-рын болгаш ук белекти доостуг Чөөн чүктүн тураскалы кылдыр калаа-ларын чугалаан. Демисели турар болгаш доостуг Чөөн чүк Чехословакиянын улустун маалырын амгы бо хүнерде-лаа утшаа.

Американын Вьетнама бужар бак хирит дайыны Юлус Фучик болза «Доп-доран соксалынар» дээр ийик. Делегет империалистеринге оорган алгаш араб чурттарын удул Ирааилдин чорудуп турар үүдөгиде берил бир эвс ол турган болза, «Доп-доран соксалынар» деп шит-тин-бисе мезелээр чигини жок кижилер? А ол ишкеш дайынын чылдарында өлүктөн 20 миллион совет кижилери?

Чүс-чүс акы-дунма хөөрөрин орус черде, Чехословакияда, Польшада, Венгрия болгаш Болгариянын аерле-ринде барын мен көрдүм. Төөгүнү балап казытпас болгай. Ону эки би-

Оларын бирээни «Ай туттуруушкуну дугайында» раскаса деп ада-дылар. Бича бистин улустун «Том эдэ-биле» хуну дугал шылдас-сон» деп үгөтөр чугаазыа кырген са-лер.

Сээң төрөөн чуртун социалистик Чехословакияда амгы болушкунуна-рын халлазшик-биле көрбүшпө, моон дугайында бодап олур мен. Бистер шүптү сээң улустуну улууг хулау-кел-биле көрүп турар бис. Бистер оон төөгүзүн болгаш культуразын эки би-лер бис. Сээң улустун социалистик тургузуг талазы-биле база-ла кайтам-чыгит чедикшиктини челип алгаш-тын болур бис. Фалистериян кара-бакшикта хилимчестелип чыккаш, «Астырм олуртуп мурунда» респор-тажты бижээс сеп. Бо дунуун төрөөн туртунуун чырк хунуе идегэн болгай сеп. Ынчалзажок курт инти-нак контрреволюшлар империали-стерин реакшиялыг күштери-биле кай-тыч алгаш, сээң сөзүнүн мот-нууче хендирин кедире кааптарын ам бо хүнерде база катал орадала-жы турарлар-дыр.

Лидия сээң чонун черле кая-чап утуттар боор! А фалиштин Чехословакияда өлүктөн чүс-чүс мун кижилер? А ол ишкеш дайынын чылдарында өлүктөн 20 миллион совет кижилери?

Чүс-чүс акы-дунма хөөрөрин орус черде, Чехословакияда, Польшада, Венгрия болгаш Болгариянын аерле-ринде барын мен көрдүм. Төөгүнү балап казытпас болгай. Ону эки би-

дир сеп. Төөгүлүт чаалап алыш-кыны камгалаар-биле акы-дунма социалистик чурттар сээң улусту-га дуулаары-биле ылаа челе бергенер. Акы-дунма чурттарын улустары бу-зубас чангыс эл-сеткилдин соци-алистик лагерин тургузуп алганлар. Бистер эл-сеткилдин, аас-кежиятын найралын киритип малгашка хөөп кааптарын кымга-лаа төпшээрес бис.

— Эп сеткил, найрал, ол дээрте кайтамчыгит улууг болгаш хүн дег чырк.

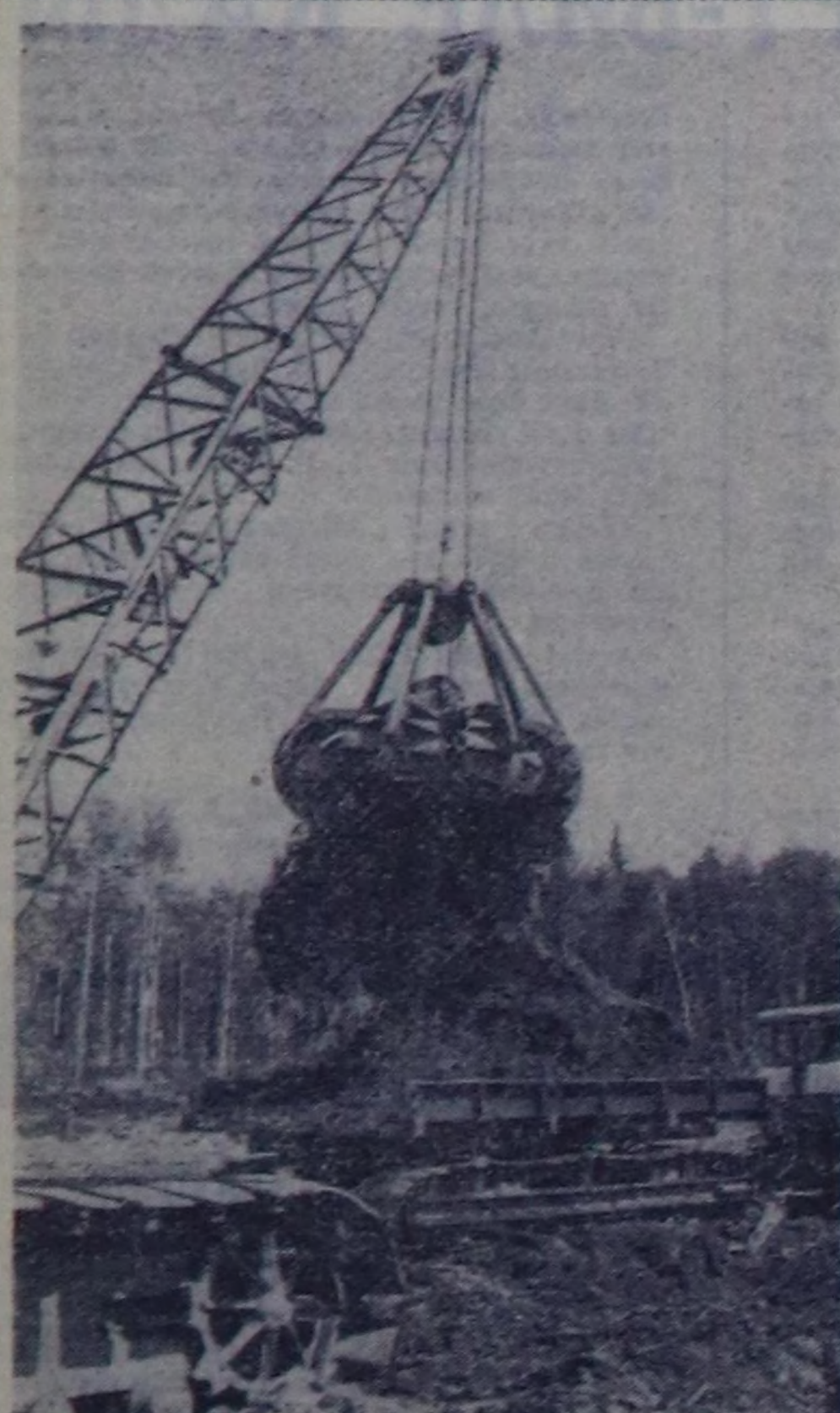
— Ону кымын чугаалаарын билер сеп бис? Сээң амидарында шөгөс эки Густа Фучикованыч чугааз-дыр.

Сени бистин дагырымыс байыр че-дирип, хүлээп алганын соода чээрби бис чып эртенде, ол бистин Таджикистанымыс чоран чүе.

Сээң улустун, мөн улустун кезе-монгоде чангыс эл-сеткилдин акы-дууламшыклар болуп артар болгаш бистин туртувусун удуручуларын-нын аразында болган чугаалажык кынарларын түнелинде салдыган соруталарын хуусадиринге кезээде кады дээрзинге бүтүрэн мен.

Мөн улустун сээң улустун-биле найралалын орукча Юлус Фучик. Коммунизмге орук берге, ыңчалза-жок коммунизмин чырытылчак лаартагы хунуе орук делем бол-гаш улууг. Бисти кым-лаа ол оруктан чайлап шылдас.

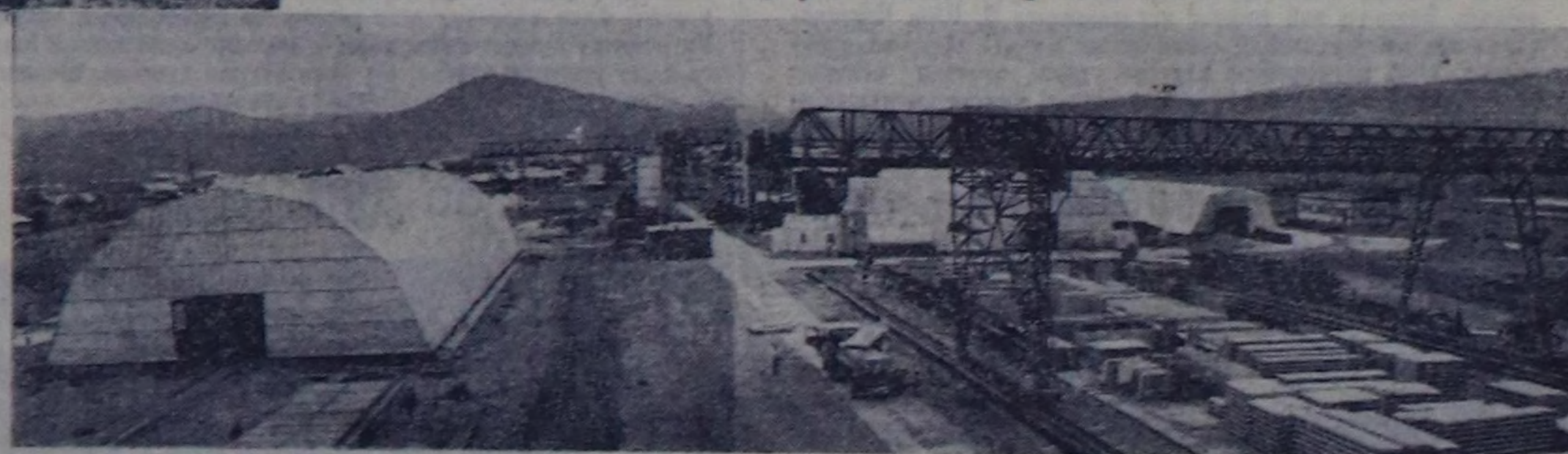
(«Правда» солунда.)



ПЕРМЬ ОБЛАСТЬ. Урал-дың Краснокамск хоорайында кыдында улуг торф бугура-гезин туудуп турар. Ук бугура-ге торф-минерал-аммак че-мишчилелерия бугуруп, чоогунда районнарнын колхоз-тарын болгаш совхозтарын ланамар. Бугурагезин ле-вискээр үш мүн гектар. Бүгү ажалдарын комплекстик чо-рулар артын берип турар ку-чугул техниканы туугада ажилат турар.

ЧУРУКТА: Торф бугура-гезин участкаларын бирээ-инде ажилат.

СЭТА-ның фотохроникасы.



САЯННЫН КҮЧҮТЕНИ

ЧУРУКТА: Озаченин суурда баныч тууг киминады Саян-Шушеское ГЭС-ти туугуларынга бирээни-ле тозан квартира-лыг 18 бажыннарны чыда бугуруп берип болур.

СЭТА-ның фотохроникасы.

ТАТАР АССР. Аар ындуст-риянын күчтөнү — Нижнекам-ский нефтехимиялык комби-налы калабары турар. Эрткен чылда топ газ установкамы амылаага кырген. А ук бугу-ругезин оң аны-бүрү нефти-химиялык продуктуларын бугу-руп үндүрер улуг комплекс бодулар дугайында шиттири-ни чоокта чаа хүлээп алган.

ЧУРУКТА: синтетиктиг кау-чук бугурагезин амылаага кинер объектизини тууду-да. И. Сагазетдинов баштаа (мурунку олуруда оң тала-зында) мурунча бргада ре-актор-генераторну элген тура-ры.

СЭТА-ның фотохроникасы.



Төрөөн чуртпуну делгемнери дөгере-ле шудуг шөлү

Көдээниң аалчылары

даштыкыда болуп турар бодушкуннарны чонга таныштырып, көдээниң акы-ишчи-леринге солун лекция, беседаы кылып бе-рип турары чачыл болган.

Районун мурунчаларына турсакта-кан концерттерин районун радиоха-чылаз-биле күөсөдип турары бо коллек-тивтин бир чедикшини ол. Бо чорук тутта мурунчаларын аес, өске-лаа ажалдакчыларын ажал-ишине көкүкү чедикшиктини чедип алырчыне хей-хыт кирип, оларны бугуруп турар үте хе-рэгте чаа-чаа чедикшиктини боп, ам-да бурунгаар бажыннарны кылырчы-ларын кытыгып турар. Чоокку хүнерде олар ыраккы «Кара-Хал» колхозче уну-птеринге белеткенип турар.

С. ИРГИТ.

Организаствы эгелээн

Улуг-Хем районун Шагаан-Арыг № 2 ортук школазы 1968—69 өөредилге чылын организастыг эгелээн. Чаа өөредилге чылында школонын бүгү өөредилге-инициативле-лери амылган В. И. Ленинни туртунуунинден бээр чүс чыл болуп оюнга чедикшиктини ужуражырыне угадандыр со-рулганы бажылар коллективни салган. Ынчанга, баштыкчы-нын улуг юбилейинге турса-каадыр бүгү ажалдарын, массалыг хемчеглерин пла-нын чогадып тургускаш, ав-густ төнчүнде-ле подсоветне бажылаан.

Август 30, 31 хүнеринде школага тусай делжурный бажылар нелген өөреникчи-

лери хүлээп ап, баш-нарып турган. Школада 300 ажыг уруглар чыгып келген. Бо чыгып бир онзагы чүүл болза, тоску класска өөреник күзөлдигерин хейу болуп ту-рур. Эрткен чылын чангыс се-ки класс турган болза, ам 2 тоску класс четелеттинген, а өөреникчилер кемештишкен. Орун класс бо чылын база 2 апарган. Школа болгаш интер-нат уугулар хүлээп алырчыне эки белетинген. Районкун бе-леткек органдары школа сто-ловалын ашы-чем, наторфел, ногаз-биле эки хандырып эгел-ээн.

Сентябрь 1-де эртен школа-нын шугум чыскалы болган.

БИЛИГНИН ХАНЫЗЫНЧЕ АЯН-ЧОРУК

Амгы үеняң эртемни нарын болгаш кайтамчыгит: ыңчал-га тусай эртем чок кижэ бү-гүчү канчап билип, мезерээ-зи? Маңаа удеки чок болза, аза берип болур. Ынчаарга а-дыг үдеки болза «Билиг» инитиалын үндүрүп турары, чыдаадыга бугурап алыр эртем-чилер, дегертертер болур-тур. Оларын «Амды-ралда, эртемде, техникада чаа чүлүдөр» деп уламышкыны-биле үгүлүп турары таварыга эвс-ле болгай.

Амгы үеняң эртемниң бол-гаш техниказынын кол айты-рыларын, эртемниң эң-не ызы-бүрү адырларына совет эртемдеринин чедикшиктини-ринин болгаш ажалдакчылар-нын дугайында солун бол-гаш чедикчил диндалгылар-ны номчулар ол дегертер-гештерден номчулар. Бир эвс хемчеге солугал чорур кижэ болза, «Кимиз» дээр үгүлүчү улууп турар дегертер-ли чыдап алар. Ынчаарга космоуст шиттирип алыр, физиканы, кибернетиканы, математиканы талазы-биле чедикшиктини солугураар ки-жи «Физика, астрономия», «Математика, кибернетика» деп номдарын чыдап алар. Ынчуур салгалашкынын ка-жытарын билгесин чорур ки-жи «Биология» деп номну чыдап алган, ол талазы-биле чаа бугу чүлүдери билп алар.

Бистин үе—техниктег рево-люцияны үеж. «Техника» дээр номну чыдап алар болза, техниканын көстүр көрбөзүн хөгжүдөлини оон чаа чүлү-дерин дугайында оон билип ал турар. Улетпүрүн аны-бүрү адырларын ажалынын реформаны нестерекенин ажалыг түнелдеринин дуга-йында «Улетпүр» деп номдан номчуп болур.

Радиотехникте кулака кылдырып ап, телевизору кы-рынап ап болурун каш чыл бугурап бодура-ла эртем-чү турган болза, ол ам техника талазы-биле шиттиреттинген. Ол канчап чедип адырлыгы, бо талазы-биле моон солугар уламышкыны калдып болуру дээрин «Радиоэлектроника

болгаш харылаа» деп номнар-дан чыдап алган номчуур. Келер үеде поездинин дүге-ни кандай болуру? Каш-каш чүс мүн тоина чүкүттөр океан суулары деп чүү чүсү? Ужар чүлүге кандай револю-циялар болуру? Бо болгаш өске-лаа айтырларга «Тран-спору» дээр ном харыларын доктаамал бээр.

«Көдээ ажал-агым» деп үгүлүчү улууп турар ном чер бо-лгаш мал ажалдакчыларын улууг дузаны чедирер. Ажал-агымга продуктулуг болурун бедилер дугайында эртемде-нерин сумелерин, көдээ ажал-агымнын мурунчаларын сол-лун эгелээшкенин дуга-йында чүлүдери ар. Архитектура талазы-биле эң улууг, маалыг, чараш туугуларын канчаар кылдып турганын, келер үе-бистин хоорайларын, суу-ларын кандай болуру, бистин чурттар бажыннарныс кайы хире чаа ызылгы болу бээр? Бо бүгү айтырларга «Тууд болгаш архитектура» дээр ном харылап бээр.

Бо айттыганы номдарымыс доктаамал үгүлүп турар жур-наадыр ышкан, чогуур хуусаа-зында доктаамал үгүлүп тур-пар, харын оон ужурунда оларын чыдагыла чурумуа бугурап бижил ап турары ол-дур. «Күрне болгаш эрге», «Уран чүлү», «Литература», «Экономика» болгаш өске-лаа ызылгы номдарын чыдап алары чүлү.

Бистин партиянын практик ажал-чорудалык, СЭКП-нин XXIII съездинин болган партия ТҮ-ниң Пленима-рын чыдагыла чурумуа бугурап бижил ап турары ол-дур. «Күрне болгаш эрге», «Уран чүлү», «Литература», «Экономика» болгаш өске-лаа ызылгы номдарын чыдап алары чүлү.

Бо номдарын кайдын ном-чуучу чыдап алган болур, ону ай санында-ла ап турар. А. ПОЛЯКОВ.

Редатор Н. К. КУДАЖИ.

КОРЧОЙНУН БОДАЛЫ-БИЛЕ АЛЫРГА...

Бөгүн, сентябрь 6-да, Киевке делегет чемпиону-биле ойнаар эргени чедип алыр дээш сөөлүг шүүде оюн эгелээр. Бо улаада Виктор Корчной-биле Борис Спасский таваржыр. Олар он ий салыг салыр. Сан 6:6 болу бээр болза, демисел бирги тинделгеге чедир үргүлчүлээр.

ПМА-нын корреспон-дентиз Виктор ХЕНКИН Ленинград чурттуг гресс-мейстер Корчнойга чо-рааш, оон дараазында ин-тервью алган.

☆☆☆

Ленинградтан 50 километре, Фин мугулурунун эринде Зеленогорскде архитекторлар-ның дыштылыга бажыны бар. Маңаа улуг маргылдаалар бугу-дуулаа грессмейстер Виктор Корчной он чыл дургузулда чылдаң-ла дыштын ап кел-ген. Баштай-ла ужурашкан ки-жиде: «Корчнойну кайын тып ап болур ирги?» деп, айтыра-рымга, ол доп-доран бажы-нарныч бирээниче айтты:

— Дөө ол бажында, Ынчал-за-даа ол ам ойнап турар.

Ынаар кире бердим. Корчной шынал-ла ойнап тур. Ынчалза-даа мүн бодап чоразым ыш-каш шыларалан эвс, а бажырааткан ая. Ынчан гресс-мейстер баштайгы «көжүн» кыл-дырар манан тура, бир эвс Корчной Спасский-биле ойнап турар шак ыңчаа катар болза, оон чедикшик чедип алыр-чык калды-лаа магалыда чок дээрин аңаа эскере тыр-тып калдым.

— Аа, Спасскийнин биле-ра-дары шынар-тыр ала?—дээш, каттыгылаш, кийин бодунуң чедикчилг ойнап турган экин-ге тутул берди.

Кажан парктин көгөлөгит се-сердиктеринч бирээниче ойн-биле ыңлаа кылашкан берге-нисте Корчной чугалап эгел-едип: — Шах-ла мыңчаар белетке-нип тур мен. Хой-ле дыштан-рым орадалап, мөөгүлөп-лаа, хемелеп-лаа туру мен. Ынчал-за-жок корреспондентилер кел-ген хүнери савааска—дээш, менче кажары конугу хүлүмү-рээш, уламчылаа—Хүнде 4-5 шак дургузулда шымыраа-биле ажалдаар кижэ мен.

Сөөлү катар Корчнойну Ми-хал Таль-биле маргылдаа соолаа көргөн мен. Ленинград-ка ыңчап менза туруп оюна-кан ышкан көзүлген. Ол ам омак-сергек шынал-ла дыш-таы бөгөн болду.

— Маргылдаага Корчной биле Спасскийни кайызы тил-дээрини дугайында айтырымы менден салбас боор деп идеп туру—деп, айтырып салыры-биле бодуным чорал мүн ың-тавын баганымы ажаллап чугаладым.

— Шах ол дугайын айтырар болзаң-лаа мен!

— Бисти денээрге-даа чүү деп, чангыс чергенин шымыра-чылар-ла болгай бис. Ынчал-за-даа маргылдаага бистин мизе маргылдаага бистин кий-бизе бижэе мизе-лаа тил-дээр, хайын турбас ужурул. Демиселин түнел, келээнде барып, чүте бистин деп күш-түтүстө эвс, а ол ышкан сатыш-сеткилдин сергээден, ка-ла-ла «боранга» балдыкы-лаар. Ону Геллер болгаш Лар-

ге дие, деп күйүтүлгөни де-миселин кол нуруузулда шымы-раага хамаарышпас шуут-ла арыг таварыш бажыларга база шиттирээр-ле чүе ийи.

Мүн бодуным биле алырга бо улаада база ыңлап болур боор. Делегейниң эс-чемпону Ми-хал Ботвинник бир-ле катар Корчнойну ойнаарын күш-түтү оон спортту белетке-биле деп-леп деп чугалашкан аңаа сагындаа тырттып кагдым.

— Шымыраа хөлүпүн арты-га олуруп албанымы боду-мун спортту белетке-биле дугайында кажан-даа чүлү-да бибис кижэ мен—деп, Кор-ной чугаладым.—Спасский-биле мүн оюмун мензе чедикчилг азы та калдып болур чүе ол, мензе амыланында билинмес. Спасский ылап-ла эң-не берге удуланышты. Ол шах-ла бо дег маргылдааларга улуг дур-жугалыг апарган, ыңчанга мындай маргылдаанын бугу-лаа шымыраачысы кижэ. Бо дег мындай маргылдааларга ол де-легейте ат-сугартып алдарыг шымыраачы апарган болгаш ол чорук оон 1966 чылда делегет чемпиону-биле көржүрүгө че-дирген чүе.

— Делегет чемпиону-биле ойнаар эрге дээш бо чылын ойнаарын маргылдааларыга Геллер биле Ларсенин Спасс-кийниң чык тилгизин чүчүн-биле тайылбырла болура?

— Кажан ол хой-ичти му-рунга чугааларында удуланыш-кы бугураагы аны-агы арга-лар-биле эвс, а маргылдаалар-га белеткенири ышкан ийи белеткенип турар мен деп, ша-ла-ла «боранга» балдыкы-лаар. Ону Геллер болгаш Лар-

сен-биле оон демиселин бай-калып көргүсөң.

Ынчаарга Геллерини ол Гел-лерини ойнаарыга ынак эвс оюнуң аңаа улуг ажылааш тилкел алган. Спасский Гел-лерге харын-лаа чыгычтыг чыпта бижэ каап берип тургаш, ону эвс өске удуланышкы-биле ужуражылыга ыңчанга болза, ону ышкымырталар» ийик.

Ларсен-биле маргылдаага Спасский датчининиң ажал-чынында болгаш оюнуңа чедик-штерин конугу эки ажаллап. «Ларсен болуп конугу турдуар, кезээде чүлү удуу алыр дээш ойнаар, салыг үеинде техник-те күрей кылдылар» бо-ла кылдылар. Ынчанга Спасский Ларсенге Геллерге ышкан шаап халлазды, а манал тур-гуп, бодунуң удуланышкызы чыгып кылдыларга-ла «болур дегелээ» тургулаан.

Спасский—кижигин сеткил-диги дүрүн-ле биле тыр-тып алыр болгаш кымын-биле канчаар-ойнаарын конугу эки билп шымыраачы.

— Спасский силер-биле кан-чаар ойнаар ирги?

— Ол мүн «бачытарымны» ажалдарын база орадалаар боор.

— Кандыг-кандыг?

— Оларын чажырбас-даа мен. Бир дугайында кандыг-ла-бир чып бужыге суудулууну. Чүе дие, шаап халлаздым үе-инде камгалда тилээр дээр-инге бугураар мен. Оон ыңай—хаймызынганга мыамамы, ону Таль-биле салылар көргүсөң чүе. Ол ышкан дээш черге-нин шымыраачылары-биле ужу-ражыталаага техниктег час-

тырлар кылырымны база-ла ажаллаар.

— Спасскийни кандыг шы-дыраач деп көрүп турар силер?

— Оон дугайында мүн үе-лием бүгү-ичтинин-биле дем-исел, Спасский шаап халлаз-кынында, камгалда-лаа эки чорудаар, кандыг-лаа стратегия биле баллаада конугу эки ойнап билер бүгү талазы шымыраач-чы.

— Ынчаарга, силериниң уду-раныкчыларын чогадыкчы чорунда бичиң-даа кошкак чүе тыпшанлар ол бе?

— Ол канчап-даа ыңлап эвс. Спасский конугу эки практик, ол үргүлчү конугу хой ой-лап турар, ыңчанга (оон уламышында-лаа болуп магад чок) чамдыкта оон салгы-рында хоомайымаар чүлүдөр-даа таварышкылар. Мүн боду-мун-биле алырга, Спасский-де бижиг дебют (эге) репер-туары чок болгаш салгының өң-чадзында ыңлап-ла конугу бугураалыг эвс.

Оюнуң тончүзү ол конугу серемчилдеп болгаш ыш ойнаар, ыңчалза-даа харысчалыг шиттирлерин хүлээп алы-рып солугаралар болгаш чедикшиктин, ол-бо бижал каап олургулар. Ол кезээде-ле ылаптыг эвс, чүе дие, доп-доран тодаргы хеделинши-ктерин негиз салгылар база та-варышкылар болгай.

Оюнуң орту үеиниң дуга-йын чугаалаа болза, Спасский шынал-ла оон ышкыны бажы-да четкен болгаш ыңчан туру-ш-ка үеиле бээр талазы-биле амгы үеиниң бүгү шымыраачы-ларын ажар. Ол хөлге демисел-дин шиттирлерин үеини эки би-

дир, кажан тилкелте дээш ора-далаар, кажан хаймыраачы-нын тодаргайлар. Ол кажан амы-тынын артыга катташ дименириңиң база билер, ыңчаар кылды-лаа шылар ол дээр-ге оон эң-не ышкыларын-ныч бирээш.

Спасский баш бугураач чып бөзөрн боттадыларын ынак. Тал чип берипкен болза, оон түнелде доран-ла көстүп кээр, а Спасский чип берген соолаа бот-илекпей бодунуң холу-та үр үеде алыр болгаш оон түнелде 10—15 көп сөөлүлө көстүп кээр болур. Шах ызыг салгыга үдүр демисежире кон-чут берге.

— Спасский-биле мурундагы ужуражылыктарын дугайын чугалап берип көрүсөң.

—Маргылдаага Спасский-биле 19 катар ужурашкан бис. 7 укташ, 6 уттургаш, 7 улаа хаймыраашка мен.

Ынчалза-даа бо бүгү эртен-ге чаа харажыр. Ам Спасский-нин спортту белеткенин оон-биле канчап денээр? Ол бүгү маргылдааларын эгелээш чүе, чүтүстө чедир бижиг ден-нелге эрттирип турар.

— Силерин бодап турары-ңар-биле алырга, Спасский мар-гылдааның үе үеинде кандыг тактикаын шилеп алыр ирги?

— Мүн бодулым биле алы-рга, Спасский конугу серемчи-ледип далаш чок, бодуң суу-тазын» ойнаар деп бодар мен. Ынчалза-даа ол чай чок кадында-ла шаап халлап, чай алыспай удуу алыр дээш ой-наары чугаажок. Оон оозу кон-чут айылдым.

Виктор ХЕНКИН, спорт мастери.

Редакцияның адрези:

Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчуу, бажы № 3, ТЕЛЕФОННАР: Редакторун 24-63, редакторун орадалыларын болгаш пропаганда кидизинин 35-24, харыскалыг секретарын 23-54, партия амырал кидизинин 23-54, культура кидизинин 37-13, көдээ ажал-агым кидизинин 21-47, улетпүр кидизинин 22-64, чааа база совет тургузуп кидистеринин 21-27, информация кидизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбей барганда 32-75 телефоңче долгаар.

Гыва АССР-ниң Министрлер Човүеалинин чанында паралаа эргелелин типографиязы (Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчуу).

Солун неделяда алды катап үнер

IC—01023.